

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**PEDAGOGIK OLIIY TA‘LIM MUASSASALARIDA TA‘LIM JARAYONINI
TASHKIL ETISHDA AMALIYOT BILAN UZVIYLIGINI TA‘MINLASH
MASALALARI**

**Respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya
2024-yil, 15-oktyabr**

**Republic-wide scientific and scientific-technical conference
ISSUES OF ENSURING INTEGRATION WITH PRACTICE IN
ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN INSTITUTIONS OF
PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION**

October 15, 2024

1974 2024
**Республиканскую научно-техническую конференцию на тему
«РОЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА
ВЗАИМОСВЯЗИ С ПРАКТИКОЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ»,
которая состоится 15 октября 2024 года**

JIZZAX – 2024

MAKTABGACHA TALIM TASHKILOTLARIDA TA'LIM-TARBIYA JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH

Xayitgul Muzaffarova

JDPU Maxsus pedagogika p.f.f.d. (PhD)

xayitgulmuzaffarova@gmail.com

Lapasova Ra'no Anvar qizi

JDPU Maxsus pedagogika (logopediya)

mutaxassisligi II-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini kompyuter texnologiyalari orqali korreksiyalash va ularni va o'z tengdoshlari qatoriga qo'shish haqida keng tushunchalar berib o'tilgan. Bundan tashqari ularning psixologik xususiyatlaridan kelib chiqqan holatda kompyuter texnologiyalarini qo'llashning pedagogik asoslari yoritib berilgan.

***Kalit so'zlar:** kompyuter texnologiyalari, multimediali texnologiyalar, nutq, korreksiya, ta'lim, tarbiya, atrof, muhit, tassavur.*

Annotation

This article provides a broad understanding of correcting preschool children's speech through computer technologies and including them among their peers. In addition, the pedagogical foundations of the use of computer technologies are explained in the case of their psychological characteristics.

***Keywords:** computer technologies, multimedia technologies, speech, correction, education, environment, imagination.*

Maktabgacha tarbiya pedagogikasi pedagogika fanining muhim sohasi bo'lib, tarbiyaning yosh bilan bog'liq bo'lgan jihatlarini ochib beradi. Shu bilan birga, maktabgacha tarbiya pedagogikasi maxsus va yosh pedagogikasi bilan umumiy ilmiy-nazariy asoslarga ega. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi ma'lum bir darajada MTTlarning ta'lim-tarbiya jarayonini amalga oshirishga qaratilgan bo'lib, olimlar, pedagoglar, tadqiqotchilarning ishlari natijasida shakllandi.

Xozirgi kunda maktabgacha tarbiya pedagogikasining rivojlanishida P.Yusupova F.R.Qodirovalarning ham hissasi katta. Maktabgacha ta'lim didaktikasi umumiy didaktikaning bir sohasi bo'lib, maktabgacha yoshdagi bolalar ta'limi va o'qitish nazariyasi hisoblanadi va uning maqsadini belgilaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirish va ularni maktabga tayyorlashni ta'minlovchi ta'limning mazmuni, metodlari va tashkiliy shakllarini ishlab chiqadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim va tarbiya berish bilish nazariyasiga asoslanadi, jumladan, uning jonli mushohadadan abstrakt tafakkurga va undan amaliyotga degan qonunini MTTlarining kompyuterli ta'lim jarayoniga ham qo'llash mumkin. Jonli mushohada MTT tarbiyalanuvchilariga namoyish qilinadigan vositalarga didaktik materiallar, harflar, rasmlar, chizmalar kabilarni kiritish mumkin. Ulardan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish bolalarga turlicha psixologik ta'sir ko'rsatadi. Masalan, qog'ozda yozilgan yoki kartondan kesib tayyorlangan -A harfi tarbiyalanuvchilarga ko'rsatilsa (statik xolat), ularga ma'lum bir psixologik ta'sir etadi, monitor ekranida animatsiyadan foydalanilgan, multimedia texnologiyasi asosida -A harfi ko'rsatilsa (dinamik xolat), tarbiyalanuvchilarga boshqacha psixologik ta'sir etadi. Shuningdek, bolalarga qog'ozda chizilgan archa rasmi ko'rsatilsa (statik xolat), ularga oddiy psixologik ta'sir etadi, agar monitor ekranida animatsiya bilan berilgan (harakatlangan va jilolanib turgan) multimediali rasm ko'rsatilsa, ularga boshqacha psixologik ta'sir (samara) etadi. Tarbiyalanuvchi monitor ekranida ko'rgan (kuzatgan) obyektlari to'g'risida ma'lum bir fikr yurita boshlaydi. Yosh bolalarning elementar matematik tushunchalar bo'yicha fikrlashini shakllantirish masalalari ko'pgina metodik adabiyotlarda, qo'llanmalarda taxlil etilgan.

MTTlarida yuqoridagi fikrdan kelib chiqib, bilish asoslaridan biri bo'lgan jonli kuzatish yosh bolalarning fikrlashini rivojlantirishga olib keladi. Masalan, multimediali slaydlarda predmetlar turli

(biri oq, biri qizil, biri yashil) ranglarda beriladi. Yosh bolalar monitor ekranida ularni ko'rish bilan oq ranglar to'g'risida fikr yurita boshlaydilar. Jonli kuzatish, abstrakt tafakkurdan keyingi bosqich amaliyotga tatbiq etishdan iborat. Kompyuterli ta'limni amaliyotga tatbiq etish, MTT tarbiyalanuvchilari tomonidan o'rganiladigan materiallarni kompyuterda bajartirilishi hamda texnika va ishlab chiqarishda tatbiqi asosida amalga oshiriladi. Multimediali kompyuter texnologiyasi MTTlari ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiq etilayotganligiga ko'p vaqt bo'lmaganligi sababli hozirgi kunda uning pedagogik-psixologik jixatlari, tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlarini taxlil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik jixatlari. Pedagogika nuqtai nazaridan, multimedia texnologiyasining MTTlari ta'lim-tarbiya jarayoniga tatbiqi, ularga kompyuter asosida yangicha texnologik yondashuv hisoblanadi. Shuning uchun, multimediali kompyuter texnologiyasining o'ziga xos belgilari, xususiyatlari va tamoyillari mavjud: asosiy belgilari, texnik vositalardan foydalanish, tarbiyalanuvchilarning bilimni aniqlash mezonlarini ishlab chiqish, ta'lim samaradorligini oshirish, monitor ekraniga qarab va undagi materiallardan foydalanib bilim olishdan iborat. Multimediali kompyuter texnologiyasidan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish bir vaqtning o'zida bolalarning kompyuter savodxonligini shakllanishiga ham olib keladi. Masalan, an'anaviy ta'lim texnologiyasida kompyuter faqat texnik vosita sifatida qaraladi, multimediali kompyuter texnologiyasida esa u ko'rgazmali vositadan tashqari ta'lim manbai sifatida mujassamlashadi, ya'ni o'rganiladigan material oldindan kompyuter xotirasiga kiritilgan bo'ladi. Ushbu material tarbiyachining an'anaviy metod bilan mashg'ulot o'tkazish bo'yicha tuzgan ishlanmasiga o'xshaydi. MTT tarbiyalanuvchilari monitor ekranida namoyish etiladigan materiallarni o'rgana borsalar va kompyuterdan foydalanish bo'yicha yetarlicha ko'nikma hosil qilsalar, maktabda boshlag'ich sinfda informatika fanini o'rganishga, kelajakda esa litsey yoki oliy o'quv yurtida kompyuterdan foydalana olish malakasiga to'liq ega bo'ladilar. Shu bilan birga, tarbiyalanuvchilarning kompyuterdan foydalanish jarayonida mantiqiy tafakkurlari rivojlanadi, bilim olishga xavaslari va ishtiyoqlari ortadi, dunyoqarashlari shakllanadi.

Psixologik jixatlari. Bolalarning yoshini va fikrlash darajasini, ta'lim materialini xotirasida saqlash imkoniyatini hisobga olish, kompyuter bilan ishlaganda ko'z toliqishining oldini olish, bolalarning xotirasini rivojlantirish, diqqatini barqarorlashtirish, ta'lim materiallariga qiziqishini orttirish, xis-xayajonli xissiyot uyg'otish, kompyuterda ishlash qobiliyatini o'stirish kabilar ham multimedia texnologiyasini ta'limda qo'llanishning psixologik jixatlarini tashkil etadi. Monitor ekranida tasvirni ko'rganda hamda tovushni eshitayotganda bola miyasining ikkala yarim shari bir vaqtda ishlaydi va obyekt obrazi bir vaqtda qabul qilib olinadi. Animatsiyali ma'lumotlarning insonga ta'siri katta bo'lib, undan MTTlari ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish bolalar diqqatini ko'proq jalb qilish xususiyatiga ega. Multimediali ta'lim bir vaqtning o'zida ham ko'rish, ham eshitish orqali bilim olish uchun samarali ekanligi hayotiy tajribada allaqachon isbotlangan. Zero, xalqimizda yuz marta eshitgandan, bir marta ko'rgan yaxshi degan maqol bor. Psixologiyada ham bir vaqtning o'zida bolaning ham ko'rish, ham eshitish organlaridan foydalanish orqali bilim berish, ular tomonidan materiallarni o'zlashtirishning yuqori bo'lishi uchun kafolatli ekanligi ta'kidlanadi. Bu borada akademik S.S.G 'ulomov va boshqalar quyidagilarni ta'kidlaydi:

-Agar o'quvchilar berilayotgan materiallarni ko'rish (video) asosida qabul qilsa, axborotning xotirada saqlab qolinishi 25-30 % ga oshadi. Bunga qo'shimcha sifatida o'quv materiallari audio, video va grafika ko'rinishida mujassamlashgan holda berilsa, materiallarni xotirada saqlab qolish 75 % ga ortadi. Psixologlarning ta'kidlashicha, bolalar asbob-uskunalarga, texnik qurilma va transport vositalarining modellariga, o'yinchoqlarga juda qiziquvchan bo'ladi. Shu bilan birgalikda, o'rganilayotgan o'quv materialiga bo'lgan qiziqishlarini ham orttiradi. Bolalarning bilim olishlariga ishtiyoqlari kuchayadi, fikrlash doiralari oshadi. Asosiy tamoyili, kafolatlangan yakuniy natija, ta'limning mahsuldorligi, to'g'ri va teskari aloqaning mavjudligi, ta'lim maqsadining aniq shakllanishidan iborat. Shuningdek, pedagogik tajriba natijalari multimedia vositalaridan MTTlari ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanishning didaktik tamoyillari qatoriga: dasturlashtirish, ilmiylik,

moslik, jadallik, ta'lim maqsadlarining o'zaro bogliqligi, ko'rgazmalilik, tizimlilik, materialning tushunarli bo'lishi, faollik va mustaqillik, rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi omillari, vosita (kompyuter)ning ixchamligi va umumiyligi (barcha turdagi didaktik vositalarning o'rnini bosa olishi) kiradi. Bundan tashqari, multimediali kompyuter texnologiyasida izchillik, ketma-ketlik va yoshiga moslik tamoyillari ham amalga oshadi. Ta'lim materialining tushunarli bo'lish tamoyili kompyuter xotirasiga kiritilgan va o'rganishga taalluqli materiallarni monitor ekraniga chiqarish va namoyish etish asosida amalga oshiriladi.

Tarbiyachi bolaga ta'lim berish jarayonida o'quv materialining tushunarli bo'lish tamoyiliga alohida e'tibor berishi kerak. Tanlangan o'quv materiali murakkab bo'lmasligi, tarbiyalanuvchilarga tushunarli bo'lishi lozim. Tarbiyalanuvchilarning faolligini oshirishda, o'rganiladigan o'quv materiallarining hajmini ko'paytirishda, ta'lim jarayonini oldindan loyihalashda, natijani kafolatlashda, ta'lim shaklini qulaylashtirishda, shuningdek, ta'lim mazmunida, tuzilishida, metodlari va shakllarida namoyon bo'ladi. Tarbiyalanuvchilar olgan bilimlarni xotiralarida uzoq vaqt saqlash imkoniyati yaratiladi. Bolalarning o'rganiladigan materialga va kompyuterga qiziqishini orttiradigan o'ziga xos metod multimediali kompyuter texnologiyasidan foydalanishdir. Multimedia vositalari tarbiyalanuvchining psixikasini rivojlantirish va fikrlash qobiliyatini shakllantirishda katta rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak Prezidentimizning "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori maktabgacha ta'lim tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga ko'tarish, yosh avlodning barkamol va yetuk shaxs bo'lib ulg'ayishida muhim ahamiyat kasb etadi. XXI asr kompyuter, axborot kommunikatsiya texnologiyalari asridir. Bu asrda har bir o'qituvchi axborot texnologiya savodxonligiga ega bo'lishi, davr texnikasi va uning ishlash texnologiyasidan xabardor bo'lishi, o'qitish jarayoniga texnika va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llay olishi talab etiladi. Bu esa o'z navbatida dars samaradorligini oshirishga, o'qish-o'qitish sifatini ta'minlashga xizmat qiluvchi didaktik hodisa hisoblanadi. Bundan tashqari kompyuter yordamida olingan ma'lumotlar mashg'ulot mazmunini boyitish bilan birga o'qituvchining ilmiy-nazariy saviyasini oshirishga, savodxonligini ko'tarishga yordam beradi, fanlararo integratsiya yo'lga qo'yiladi, o'quv topshiriqlarining amaliy yo'nalishi kuchaytiriladi, o'qituvchining pedagogik mahorati takomillashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori
2. Muzaffarova, X. (2020). Ўқитиш жараёнида педагогик технологиялардан фойдаланиш масалалари: Ўқитиш жараёнида педагогик технологиялардан фойдаланиш масалалари. Архив Научных Публикаций JSPI.
3. Muzaffarova, X. (2021). TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATSION USULLARDAN FOYDALANISHDA O'QITUVCHINING MAHORATI. Scienceweb academic papers collection.
4. Muzaffarova, X. (2021). MAKTABGACHA TARBIYA YOSHIDAGI BOLALARGA TA'LIM-TARBIYA BERISHDA KORREKSION METODLARINING MOHIYATI. Scienceweb academic papers collection.
5. Muzaffarova, X. (2021). Мактабгача ёшдаги болалар билан олиб бориладиган логопедик машғулотларни ўйинлар асосида ташкиллаштириш. Scienceweb academic papers collection.